

Megyeri-Pálffi Zoltán*

A dualizmus kori bírósági ügyvitel változásai a jogszabályi háttér tükrében

1. Bevezetés

A bírósági ügyintézés folyamatának elemeit, a működési rend formai és technikai mögöttes szabályait foglalja magába a bírósági ügyvitel, amely szorosan igazodik az eljárásjogi és szervezeti normák anyagához.¹ Ez a meghatározás kortól függetlennek tekinthető, legalábbis amióta modern bíraskodásról beszélhetünk – az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezést követő igazságszolgáltatás kiépülésétől kezdve – megállhatja helyét a definíció.

A bíróságtörténeti kutatásoknak számos esetben a kiindulópontja az említett modern jogszolgáltatási rendszer kiépítése, az 1868–1872 közötti időszak.² Nem véletlen, hiszen az ekkor létrehozott struktúra – kisebb-nagyobb szünetekkel ugyan, de – máig él. Természetesen az eltelt több mint másfél évszázadban számos változáson esett át a magyar igazságszolgáltatás, leginkább annak működése, működtetése, így valójában csak a keretnek, a rendes bíróságok rendszerének: a járásbíróságok, törvényszékek, ítélőtáblák és a Kúria szintjére oszló igazságszolgáltatási tevékenységnek az állandósága tűnik fel. A folyamatos változások a működés, az ügyintézés viszonyait érintették, így ezeknek a háttérben álló tényezők áttekintése sajátos színekkel festheti le az egymást követő korszakok, szabályozási megoldások sajátosságait. E megközelítésben világít rá e tanulmány a dualizmus kori igazságszolgáltatási szervezetre, valamint a bíróságok működését meghatározó anyagi, alaki és – a bevezetés elején nagy vonalakban definiált – bírósági ügyviteli szabályokra és ezeknek az elemeknek az összefonódására.

2. Az első ügyviteli szabályok (1869–1871)

A bíróságok jogszolgáltató tevékenységének vázolásához elengedhetetlen a szervezet ismerete, az egyik a másik nélkül nehezen értelmezhető: a struktúra elemeihez igazodik

a működési viszonyok szabályozása, amely e két összekapcsolódó terület esetében sok esetben – a korszak elején leginkább – egy jogi normán belüli szabályozást jelentett. Ennek megfelelően a bírósági szervezetet (ki)alakító, az eljárásokat, valamint a működést és ügyvitelt³ szabályozó tárgykörök többször ugyanannak a jogszabálynak a rendelkezései között kaptak helyet a magyar jogfejlődésben.

Erre kiváló példaként – áttekintve a bírósági működés szabályainak kronológiáját – elsőként az 1868. évi perrendtartási törvény⁴ tűnhet szemünk elé, ugyanis e jogszabályban nemcsak az eljárási kérdéseket rögzítették, hanem – a végrehajtás és a peren kívüli eljárás szabályain túl – szervezeti és hatásköri kérdéseket is taglaltak az első fejezetben.⁵ Ez utóbbi említettek jelentős változásokat hoztak a bírósági szervezetet érintően, előkészítve a strukturális fejlődést: a törvény az első fokon eljáró bíróságok között nevesítette a szabad királyi és rendezett tanácsú városokban a városi bírót, illetve a városi törvényszéket, valamint a megyékben a szolgabírót esküdtársaival, illetve a megyei törvényszéket, s részletezte a kiváltságos területek stb. bíróságait (1. §), emellett a „magyar királyi curia” fórumát a legfelsőbb szintű bíraskodás szerveként határozta meg (4. §).

Bár ez a fajta organizáció átmenetiséget sugall, hiszen a korábbi sokszínű, rendi jellegű fórumrendszer e megoldással valamiképpen tovább élt, mégis az új bíróságok létrejöttével új háttérrel kellett alkotni a jogszolgáltatási tevékenységnek. Ennek fényében nem meglepő, hogy az 1868. évi perrendtartás – közvetlenül a szervezeti kérdések rendezése után – a 6. §-ában felhatalmazást adott: „Az ügyviteli szabályok közelebbi meghatározása a törvényhozás további intézkedéséig az igazságügyi minisztériumnak tartatik fenn és annak a felelbbviteli bíróságok szervezésére, illetőleg egymástól független osztályokra való felosztására nézve teljes intézkedési szabadság engedtetik.”

1869. április 29-én – eleget téve a törvényi kötelezettségnek – Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter rendeletet adott ki, s ezzel megszületett a dualizmus időszakának első bírósági ügyviteli szabályzata,⁶ amelyről néhány évvel később Ókröss Bálint megjegyezte: ez „nem valamely fennállónak volt módosítása, mert a váltótörvényszékek számára 1840. évben kiadott kir. utasításon kívül részletes és kimerítő ügyrendtartásunk nem létezett; hanem egész alapjában és rendszerére nézve ujonnan készült”.⁷

Az 1869. évi ügyviteli szabályzat három címből, azaz szerkezeti egységből állt fel: az első cím az elsőfolyamodású bíróságoknál, a második a fellelbbviteli törvényszékeknél, a harmadik pedig az egyes bírónál érvényesülő ügyvitelt szabályozta. A legkimerítőbben az elsőfokon eljáró – a rendelet által egységesen törvényszéknek nevezett – bíróságokra vonatkoztak a szabályok. Ez a cím egyaránt taglalta a szervezeti (pl. iktatóhivatal, pertár, kiadóhivatal, irattár stb.) és a működési (határozatok előkészítése, tanácsülés, pénzkezelés stb.) kérdéseket.

Fellelbbviteli fórum a két (pesti és marosvásárhelyi) királyi ítélőtábla és a „magyar királyi curia” volt, illetve ez utóbbinak a semmitőszéki és az ítélőszéki osztálya, amelyek „külön elnöki felügyelet és irányítás mellett látták el

* Megyeri-Pálffi Zoltán PhD, tudományos munkatárs HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport, adjunktus ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék. ORCID: 0000-0003-1366-6963

ítélkező tevékenységüket, külön hivatali pecséttel rendelkeztek, és az ügyvitel minden ágában egymástól elkülönülten működtek”.⁹ Ezekkel a szervekkel mindössze két fejezet foglalkozott, annak a bevett technikai megoldásnak az okán, hogy csak az elsőfokú fórumokra vonatkozó rendelkezésekhez képest eltérően megállapított szabályokat kellett így felsorolni, s az egyezőket utalószabályként kellett csak jelölni. Ugyanezen megoldást használva az egyesbírókra vonatkozó különös szabályok is külön egy-egybe, a harmadikba kerültek.

Ún. minták is kiegészítették az ügyviteli szabályokat.

Ezzel az összesen harminc formalizált melléklettel a szakminiszter pontos útmutatást adott a bírák és a bíróságok számára: hogyan kell vezetni az ügykimutatásokat (minden típusú fórumnál külön formában), az iktató-, az előadói, a mutató- vagy a perkönyvet (stb.), milyen egy perfelvételi jegyzőkönyv, a pertári napló, egy kézbesítési ív és így tovább. Mindezeket túl a postázáshoz, irattározáshoz, a bírói letéthez, végrehajtáshoz, kiküldetéshez, ellenőrzéshez is kapcsolóztak mintát, valamint rögzítették a fellebbezési határozat követendő formáját is.

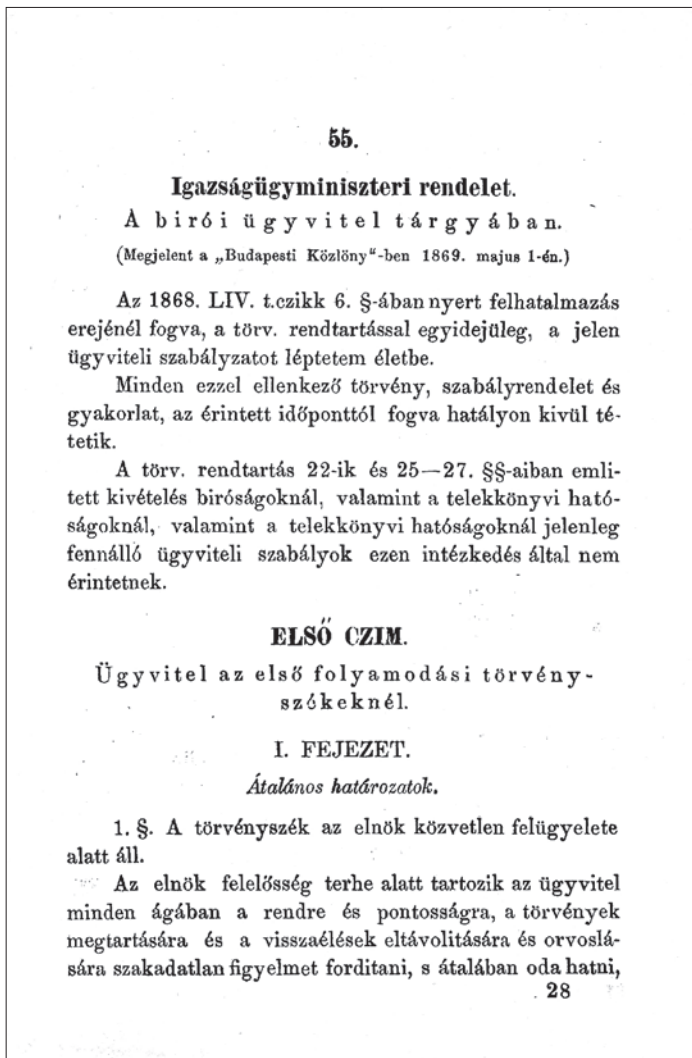
Az 1868. évi perrendtartással együtt, 1869. május 1-jén lépett hatályba a bírói ügyvitel, igazodva ahhoz a korai, még átalakulások előtt álló szervezethez, amely tudatosan viselte magán az ideiglenesség fátylát.

Nem sokkal később meg is érkezett az első, a viszonyokat jelentősen meghatározó törvény: a *bírói hatalom gyakorlásáról* szóló 1869. évi IV. törvénycikk, amely a címében jelzettekre vonatkozó rendelkezéseket megelőzően rögzítette a közigazgatás és az igazságszolgáltatás egymástól való elkülönítését, azaz az államhatalmi ágak megosztásának elvét realizálta. S alig telt el két év, máris megszülettek azok a jogszabályok, amelyek – máig hatóan – megalapozták a következő évtizedek rendes bírósági szervezetrendszerét az elsőfolyamodású bíróságok felállításával, amely értelemszerűen hatással volt a bírósági ügyvitelre.

3. Az új bírósági szervezet létrehozásának hatása (1871–1878)

Az 1871. évi XXXI. és XXXII. törvénycikkek, illetve a kapcsolódó minisztériumi rendelkezések voltak azok, amelyek új alapokra helyezték a korszak magyarországi jogszolgáltatását.¹⁰ Ezekkel a jogszabályokkal felállították a királyi járásbíróságokat és a királyi törvényszékeket, azaz az országszerte egységes formában működő elsőfolyamodású bíróságok rendszerét. Az új bíróságok 1872. január 1-jén kezdték meg munkájukat, amit azonban – az újdonság okán, érthető módon – a bizonytalanság számos formában lengett körül. Ezt mihamarabb orvosolni igyekezett a kormányzat 1872 első heteiben, hónapjaiban, feloldandó a teljesen új szervezetrendszerrel kapcsolatos kezdeti problémákat. E célnak kitűnő példája az az 1872. január 28-i rendelet, amely az egyes bíróságok hatáskörének kérdésessé válását tükrözi, s amelyben az igazságügyi minisztérium igyekszik rendezni a felmerült kihágásokkal kapcsolatos járásbíróügyi,¹¹ néhány nappal később pedig az „árva- és gyámhatósági, valamint a gondnoksági ügyekben” a bírósági-árvaszéki hatásköri kérdéseket,¹² illetve arról is született rendelkezés, hogy milyen formában kell az ítéleteket az újonnan felállított bíróságoknak kiadni. A háttérben az állt, hogy „a kir. bíróságok egy része ítéleteit Ő Felsége a király nevében adja ki, nagy része azonban a törvényhatósági bíróságok által használt alakban fogalmazza”, ezért az „[E]gyöntetű eljárás végett utasíthatnak tehát a bíróságok: hogy ítéleteiket, az 1869:IV. t. cz. 2. §-nak megfelelően, Ő Felsége a király nevében adják ki”.¹³

Mindemellett az is szükségessé vált, hogy – az új törvények hatálybalépése nyomán – iránymutatás szülessen a szervezet és a működés tekintetében a frissen létrehozott szervek részére, vagyis meg kellett újítani az ügyviteli szabályokat. Az ekkorra az igazságügyi miniszteri szé-

Az 1869-ben kiadott első bíró(sági) ügyvitel kezdőoldala a Magyarországi Rendeletek Tárában⁸

ket átvevő Bittó István ezért 1872. április 4-én kiadott egy *szolgálati utasítást*, amely két részre osztva tartalmazta az új szabályokat: az elsöben a bírák és bírósági hivatalnokok szolgálati viszonyaira vonatkozó, a másodikban pedig az ügyviteli rendelkezések kaptak helyet.¹⁴

E többféle részletező, tisztázó rendelet mellett sem állítható, hogy az 1871. évi XXXI. törvénycikk rendezetlenül hagyta volna az elsőfolyamodású bíróságok működését, kitért ugyanis ezek hatáskörére is, de – az „egyelőre” szó használatával – nem leplezte azt, hogy az új szervek működésének megkezdésével egy átmeneti időszak veszi kezdetét: „A kir. járásbírók hatásköréhez egyelőre azon polgári peres és perenkívüli törvénykezési teendők tartoznak, melyeket a fennálló törvények és törvényes rendeletek az eddig fennállott egyes bíróságokhoz (jelesen a szolgabíró, városi bíró, kerületi főbíró és egyes bíróhoz) utasítanak.” (15. §) A büntetőügyek kapcsán ellenben nemcsak általánosságban utalt a jogalkotó a korábbiakra, hanem konkrétan rendelkezett a 16. §-ban: a sajtóügyek, a könyvkiadás és -árusítás, valamint a színháznyitás és az előadások engedélyeztetéséhez kapcsolódó egyes szabályok megsértését a járásbírók hatáskörébe utalta, valamint a járásbírók által teljesítendőnek rendelte a törvényszékek hatáskörébe tartozó bűnügyekben a vizsgálatot. A bűnvádi ügyekkel kapcsolatban ugyanis a jogalkotói indokolás rávilágított azon nehézségekre, amelyek miatt – utalva a bírói gyakorlat hatására – nem lehetett a hatásköröket „szabatosan körülírni”.¹⁵ A bíróságok döntési gyakorlata egyébként is meghatározó volt ebben az időszakban, hiszen hiányzott a kodifikált joganyag ezen a téren. Ezt a hiányt a jogtudomány is igyekezett pótolni. Elsősorban Pauler Tivadar *Büntetőjogtan* című kétkötetes műve említendő ezen a ponton,¹⁶ amely már 1873. évi kiadásában aktualizálva utalt az 1871. évi szervezeti törvényre,¹⁷ és a korábbi magyar, illetve osztrák büntetőjogi szabályokat rendszerezve segítséget nyújtott a büntettek, vétségek és kihágások esetében az eljárásra jogosult szervek vonatkozásában.¹⁸

Pauler könyveihez társult a büntetőhatóság gyakorlásának tisztázásában a Horvát Boldizsár minisztersége alatt benyújtott, de törvénné nem vált, majd Bittó István által körrendeletben megküldött ún. *Sárga könyv*,¹⁹ amelynek ideiglenessége – az 1896. évi bűnvádi perrendtartás²⁰ hatálya lépéséig – 28 évig tartott.²¹

1875. január 1. a következő olyan dátum, amely a bírósági ügyvitel történetfolyamában egy újabb állomás volt. Ekkor lépett ugyanis hatályba az a szabályozás, amelyet az akkor már igazságügy-miniszterként működő Pauler Tivadar adott ki.²² Az 1874. október 15-i keltezésű rendeletnek a második címe az elsőfolyamodású királyi törvényszékek ügyvitelét rendezte, s a harmadik cím a járásbírók hatáskörét, amelynek szabályai – a megfelelő eltérésekkel – alapvetően a törvényszékihez igazodtak.

E rendelethez is több melléklet készült, amelyek közül a kimutatásokhoz kapcsolódók közvetetten felvilágosítást adhatnak a bírósági ügykörökről. A IX. minta például a polgári ügyek kimutatásánál a sommás, örökösödési és „folyó ügy” csoportjaira bontotta a tevékenységeket, illetve a fellebbviteli ügyeket a felterjesztés és a leérkezés alapján. Ugyanitt a bűnvádi ügyek kimutatását a bűnvádi

vizsgálat, a kihágási, valamint a folyóügyek kategóriájára bontva kérték.²³

1875 után 1878-ban változott néhány elemében a bírósági ügyvitel, több miniszteri rendeletnek köszönhetően.²⁴

4. A büntető anyagi jogi kodifikáció generálta szabályozás (1878–1881)

1878 a magyar jogfejlődésben leginkább a – Csemegi Károly (1826–1899) nevéhez fűződő – büntető törvénykönyvvel vált emlékezetessé. Az 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, azaz a *Csemegi-kódex* jelentős előrelépés volt a magyar büntetőjogi kodifikáció terén,²⁵ s hasonlóképpen a Kbtk., vagyis az 1879. évi XL. törvénycikk is, amely a kihágásokat szabályozta,²⁶ azonban a büntetőeljárás egyöntetű törvényi szabályozása még váratott magára. Így érthető, a jogalkotó igyekezett az egyes bírói szervek büntető hatáskörének rendezetlenségéből fakadó visszasságokat tisztázni. A *Csemegi-kódex* és a Kbtk. hatályba léptetéséről rendelkező 1880. évi XXXVII. törvénycikk²⁷ többféle szabályozási kérdést igyekezett rendezni. Ennek az „összevegyítésnek” az okára a törvényhez fűzött miniszteri indokolás világít rá. Ebből kiderül, hogy – mivel a büntetőeljárás jog kodifikálása nélkül léptek hatályba a büntető anyagi jogi rendelkezések – a jogalkotó szükségesnek látta „néhány oly rendelkezéseket is felvenni, melyeknek célja az, hogy az új büntető törvénykönyvek és a jelenben érvényben levő eljárási szabályok között a szükséges összhang helyreállítva, a hézagok pótolva, s ez által a különben felmerülendett bonyodalmak mellőzve legyenek.”²⁸ Ezért a bírósági, illetve a bírói hatáskör rendezése elengedhetlenné vált: így e hatályba léptető törvény meghatározta tételesen, hogy a királyi törvényszékek (39. §) és a járásbírók (40. §) milyen büntetőügyekben járnak el. A 44. §-ában pedig kimondta, hogy a „kir. járásbírók által, a hatáskörükbe utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában szükséges intézkedések az igazságügyminister által, a büntető-eljárás törvényhozási szabályozásáig, rendeleti uton teendők meg.” 1880. augusztus 15-én a tárcavezető ki is adta a felhatalmazásnak megfelelő rendeletet, amely a járásbírói teendők és az illetékességen kívül rendezte a királyi ügyészségek hatáskörét, kitért a védőkre, a bírói határozatok közzlésére, illetve az eljárás egyes szakaszaihoz kapcsolódó cselekményekre, valamint a jogorvoslat kérdéseire.²⁹

1881-ben – miután a járásbírók hatáskörét a büntetőügyekben tisztázták 1880-ban – a polgári ügyvitelt érintette némi változás, ugyanis módosították az 1868-as polgári perrendtartást, és megjelent a végrehajtási eljárásról szóló törvény,³⁰ amelynek hatályba léptetése hatással volt a járásbírók működésére.³¹ Az ekkor született egyik új rendelkezés szerint a „kir. járásbírók mint egyes bíróságok járnak el”,³² amely összecsengett az előző évi büntetőügyvitellel, merthogy abban is rögzítették: „Járásbírák és aljárásbírák vétségeket és kihágásokat tárgyzó ügyekben mint egyes bírák járnak el.”³³

5. A szervezeti átalakulás hatása az ügyvitelre: az ítélőtáblák decentralizációja (1890–1891)

Az 1880-as éveket követően – talán joggal állítható, hogy – a bírói ügyvitelre a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. törvénycikk megalkotása volt jelentősebb hatással.³⁴ Ugyanis ez a felsőbbrendűségi reform³⁵ alapvető átalakulással járt nemcsak azért, mert az ítélőtáblák számát a korábbi kettőtől (Pest, Marosvásárhely) tizenegyre emelte (Budapest, Debrecen, Győr, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged, Temesvár) ekképp a jogalkotó, hanem további jogszabályalkotást is elindított. Az Országgyűlés megalkotta a bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló 1891. évi XVII. törvénycikket, amelynek előadói tervezetéhez fűzött indokolás rávilágít arra, hogy milyen átalakulási fázisban volt a magyar jogszolgáltatás:

„A jelen tervezet szorosán azoknak a gyakorlati igényeknek kíván megfelelni, melyeket bírói és ügyészi szervezetünk egészével szemben a kir. táblák és főügyészségek szervezéséről szóló törvény, továbbá azok a legközelebb megvalósítandó perjogi reformok támasztanak, a melyeknek sikere nagy részben az első folyamodású bíróságok megerősítésétől, színvonaluk emelésétől van feltételezve. De igen természetes, hogy a tervezet nem zárkozhatik el bírói szervezeti alaptörvényeink ama feltűnőbb fogyatékosága elöl sem, melyeknek hátrányai már eddig is érezhetőek voltak, de még sokkal élénkebben lennének érezhetőek a kir. táblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló törvény életbelépte után.”³⁶

Az ítélőtáblákat és főügyészségeket, valamint a bírói és ügyészi szervezetet érintő két törvény szükségessé tette, hogy „a bírói ügyviteli szabályok a megváltozott viszonyoknak megfelelően módosítsassanak és kiegészítsenek”, ezért Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter 1891. augusztus 19-én újabb bírósági ügyviteli szabályokat tartalmazó rendeletet bocsátott ki.³⁷

Ez az 1891. évi szabályzat rendezte a szolgálati viszonyokat (Első cím), a királyi törvényszékek (Második cím), a járásbíróságok (Harmadik cím), a Kúria és az ítélőtáblák (Negyedik cím) előtti ügyvitelt, valamint a vegyes és átmeneti rendelkezései után (Ötödik cím) negyvenhat mintával segítette a bíróságok megfelelő működtetését.

6. Az 1890-es évek további ügyvitelformáló szabályai (1892–1894)

A századforduló előtti utolsó évtizedben további bírósági működést formáló szabályok láttak napvilágot, köztük több a járásbíróságokat érintette. 1892 januárjában az igazságügy-miniszter utasította a törvényszéki elnököket, hogy a járásbíróságaik ügyvitelét időszakosan vizsgálják

felül,³⁸ majd októberben a bíróságok büntető ügyvitelében tárgyában adott ki újabb rendeletet, amelyben – hatályon kívül helyezve az 1874. évi ügyviteli előírások egy részét – külön szabályokat fogalmazott meg a járásbíróságok számára, érintve a vizsgálóbírói teendőket, a feljelentések intézését és általában a büntetőeljárást.³⁹

1893 is változásokat hozott, elsősorban a polgári eljárás jog fejlődése tekintetében. E viszonylatban fontos előrelépést jelentett a *sommás eljárásról* szóló 1893. évi XVIII. és a *fizetési meghagyásokról* szóló 1893. évi XIX. törvénycikkek kiadása. Ezek az eljárásjogi változások – értelemszerűen – maguk után vonták a bírósági ügyvitel átdolgozását, ami a Szilágyi Dezső által 1894. május 30-i keltezéssel kiadott rendeletben realizálódott. Érdekes módon ennek a jogszabálynak nem a normaszövege, hanem a melléklete rendezte a sommás ügyvitel szabályait a királyi járásbíróságok (Első cím), a királyi törvényszékek (Második cím) és az ítélőtáblák, valamint a Kúria (Harmadik cím) előtt, számos, az eljáráshoz kapcsolódó mintával kiegészítve.⁴⁰

7. Az 1897. évi J. Ü. Sz.

1898. május 1-jén a járásbíróságok működésének szabályozása újabb mérföldkőhöz ért, ugyanis ekkor lépett hatályba az az 1897. december 30-án kelt igazságügy-miniszteri rendelet, amelynek kiadási okát – bevezetője szerint – az indokolta, hogy a bíróságok „ügykezelésének egyszerűsítése végett szükségessé vált a kir. járásbíróságok ügyvitelének újjászabályozása.”⁴¹ A *Járasbíróságok ügyviteli szabályai* című kiadvány mellékletként kapcsolódott ehhez a rendelethez. A J. Ü. Sz.-ként rövidített szabályzat az ügybeosztás, az irodák, a beadványok és küldemények átvételének, az ügyek lajstromozásának és iratcsomók alakításának, a kezelés további menetének, az iratok felsőbbbírósághoz való felterjesztésének, a nyilvántartásnak, az iratcsomók irattárba helyezésének, az értesítés, iratok megtekintésének és kiadásának, a kimutatásoknak a részletszabályait tartalmazta, továbbá vegyes, illetve átmeneti intézkedésekkel zárult, valamint kiegészült számos, az ügyvitelhez kapcsolódó mintával.⁴²

8. A bírósági ügyvitel és a büntetőeljárás kodifikációja (1896/1897–1900)

Az 1897. évi J. Ü. Sz. elkészültekor már kihirdették az 1897. évi XXXIV. törvénycikket, amely azért fontos a bírósági működés szempontjából, mert e törvény gondoskodott arról, hogy hatályba lépjen a Bp., azaz az 1896. évi XXXIII. törvénycikkbe foglalt bűnvádi perrendtartás⁴³ és a hozzá szorosán kapcsolódó 1897. évi XXXVIII. törvénycikk, amely az *esküdtbíróságokról* szolt.⁴⁴ Ez az 1897. évi végrehajtási törvény tételesen meghatározta a büntetőbíróságok hatáskörét, így azt, hogy milyen esetekben tartandó az esküdtszékek előtt főtárgyalás (15. §), melyekben

jár el a királyi törvényszék (16–17. §), a királyi járásbíróóság (18. §), illetve járnak el a közigazgatási hatóságok (19. §).

Mindezen túl e hatályba léptető törvény felhatalmazta az igazságügy-minisztert, hogy „a bírói ügyviteli szabályokban és a kir. ügyészség számára kiadott utasításban a czélszerűnek mutatkozó módosításokat és kiegészítéseket tegye” (28. §). Újabb ügyviteli szabályalkotásra került ezzel sor tehát: Plósz Sándor igazságügy-miniszter 1899. augusztus 15-én kiadta a *büntető ügyviteli szabályok kibocsátása tárgyában* született rendeletét.⁴⁵ Ez hatályon kívül helyezte az 1892-es hasonló tárgyú rendeletet, és az 1891-es általános bírói ügyviteli szabályok előírásait is érintette. 1900. január 1-jével hatályba léptek az új bünvádi perrendtartás és a hozzá kapcsolódó egyéb rendelkezések is, amelyek alapján működtek a bíróságok a következő csaknem másfél évtizedben.

9. A polgári perrendtartás nyomán bekövetkezett újítások: az 1914. évi Jüsz. és Tüsz.

A Pp. vagyis a *polgári perrendtartásról* szóló 1911. évi I. törvénycikk volt az a következő kodifikációs eredmény, amely a jogalkotót ismételten a bírósági működés átalakítására vezette. Egy külön törvény – az 1912. évi LIV. törvénycikk – rendelkezett a Pp. hatályba léptetéséről (Ppé.).⁴⁶ A Pp. és a Ppé. megalkotásának folyamánaként, ahhoz hogy az új polgári eljárás 1915. január 1-jén hatályba léphessen, az igazságügyi tárcavezetőnek számos, a bíróságok ügyvitelét érintő rendelet kiadása vált feladatává.

Balogh Jenő miniszter minderre tekintettel 1914. július 25-én a járásbíróóságok (Jüsz.)⁴⁷ és a törvényszékek (Tüsz.)⁴⁸ ügyviteli szabályait bocsátotta ki, továbbá a bí-

205. 42.100/1914. I. M. sz. 1677

VII. sz. minta a Jüsz. 51. §-ához. (Első lap.) **Polgári per iratborítéka.**
(Fehér.)

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | 20 | 21 | 22 | 23 | 24 | 25 | 26 | 27 | 28 | 29 | 30 |

Ügyszám: P.

Kir. járásbíróóság.

Polgári per.

Felperes:

Ai peres:

A kereset tárgya:

Kereset:
Meghatalmazások:
Kifogás vagy ellentmondás:
Szegénységi jogra vonatkozó iratok:
Tárgyalási jegyzőkönyvek:
Elsőbírói ítélet:
Fellebbezés:
Másodbírói ítélet:
Felülvizsgálati kérelem:
Harmadbírói határozat:
Végrehajtás elrendelése:
Letét:
Idegen iratok: Iratárba tehető:
Más fontos iratok:

A fellebbezési bíróság ügyszám: III. Ék.

A per szünetelésének vagy közbe kérelemre (Pp. 240. §.) elnapolásának		
kezdő napja	vége az új tárgyalási határon	időtartama (év, hó, nap)

Ügyszám: P.

Az 1914. évi Jüsz. egyik mintája, a polgári perekhez használandó iratboríté⁵³

rósági iratok kézbesítésére vonatkozó rendeletét,⁴⁹ majd augusztus 25-én a felsőbbírói ügyviteli szabályait (Füsz.) is kiadta.⁵⁰ Az év végén pedig valamennyi új rendelkezés hatálybalépését is rögzítették egy miniszteri rendeletben.⁵¹

Az 1914. évi Jüsz. négy részből és összesen 178 szakaszból és 46 mellékletből állt. Az első rész a személyzet működési körével: a járásbíróóság vezetőjével, a bírakkal, az önálló jegyzőkkel, a segédekkel, a telekkönyvvezetőkkel, a kezelőkkel és a pénzkezelő tisztviselőkkel foglalkozott.

A második rész az ügykezelést mind általános (Első cím), mind telekkönyvi (Második cím) eljárásban, valamint az elnöki ügykörben (Harmadik cím) szabályozta. Az általános

ügykezelésre vonatkozó rendelkezések az ügykezelés szerveire, a főljástromra, a mutatókra, az ügyek csoportosítására és kiosztására, az iratok sorszámozására és az iratboríték jellemzőire, a tárgyalások naplóira és más nyilvántartásokra, a kiadmányokra, a fellebbevitel intézésére, az iratok kezelésére és az irattározásra, a bíróságok közötti érintkezésre, valamint az értesítésre és az iratok megtekintésére terjedtek ki.

A harmadik rész (*Az ügyek elintézésre vonatkozó rendelkezések*) az általános rendelkezéseken túl a tárgyalás előtti és tárgyaláson kívüli intézkedéseket rendezte, valamint kitért a tárgyalásra és a határozatokra.

Végül a negyedik részt, a záró rendelkezéseket követően a mellékletek adtak mintát az iratoknak, lájstromoknak, illetve megadták közöttük a különböző ügytípusok iratborítékjainak vagy naplókönyveinek formáját is.⁵²

A törvényszékekre vonatkozó Tüsz. nagyon hasonló szerkezetében: a négy rész a személyzeti, az ügykezelési, az ügyek elintézésre vonatkozó előírásokkal és a zárórendelésekkel foglalkozott. A kétfajta bírósági szint és az előttük zajló eljárások különbözőségeiből azonban eltérések is adódtak, így például a személyzeti szabályok kitértek a törvényszéki bírói tanácsokra, azok alakításá-

ra, üléseire (Első rész), vagy az ügykezelésben külön esett szó a csődbiztosi és cégügyi módozatokról (Harmadik és Negyedik cím), de a telekkönyvi ügyekre nem tért ki, hiszen a telekkönyvezés ekkor már csak a járásbíróóságok hatáskörébe tartozott a Ppé. rendelkezései alapján.

A Tüz. is több, összesen 45 melléklettel segítette a törvényszéken eljárókat, így például közreadták a lajstromok, az ügykönyvek, az iratborítékok, a tárgyalási naplók, a jegyzékek stb. mintáit.⁵⁴

A dualizmus korának utolsó etapját jelentő első világháború végéig további bírósági ügyviteli szabályozásra már nem került sor, így az 1914. évi rendelkezéseket tekinthetjük a vizsgálat alá vont periódus és téma utolsó darabjainak.

10. Zárógondolatok

A dualizmus kori bírósági működés jogszabályi háttere meglehetősen sokszínű. A szervezetet rögzítő törvények és az általuk megfogalmazott felhatalmazás alapján ki-

adott miniszteri rendeletek mellé felsorakoznak az anyagi és az alaki jogi szabályok egyaránt. E sokféle rendelkezési halmaz a korszak elején – összefüggésben a kodifikációs munkálatok kezdeti fázisával – akár egyazon normaszövegben is megjelenhetett, míg a jogalkotás előrehaladtával, a fejlődés magasabb fokán már differenciált módon, számos formában napvilágot láttak azok a szabályok, amelyek a bíróságok ügyvitelét határozták meg.

Jól látszik a feldolgozásból, hogy mennyire kéz a kézben járnak a szervezeti és a működési szabályok, és mennyire fontos az anyagi jog és az eljárási jog milyensége, „kodifikáltsága” a bíróságok működésében. Az ügyvitelt érezhető módon befolyásolta a fejlődés egy-egy lépcsőfokán megszületett norma: a szervezet átalakítása, a különböző kódexek megalkotása mind-mind azt hozta magával, hogy az igazságügy-miniszternek újabb és újabb rendeletet, idővel kifejezetten bírósági ügyviteli szabályokat kellett alkotnia. Ezeknek a számbavétele egyfajta látteleként értelmezhető, képet adva a magyar jogfejlődésről csakúgy, mint bíróságaink szervezet- és működéstörténetéről.

MEGYERI-PÁLFFI, ZOLTÁN

Veränderungen in der Gerichtsverwaltung während der Zeit des Dualismus im Lichte des legislativen Hintergrunds

(Zusammenfassung)

Die Studie befasst sich mit der Geschichte der Gerichtsverwaltung, die die Regeln der Gerichtsadministration und die Regeln der Gerichtsverfahren während der Zeit des Dualismus (1867–1914) umfasst. Der rechtliche Hintergrund der Gerichtsverwaltung in dieser Zeit bestand aus vielen verschiedenen Elementen. Die Gesetze, die die Organisation der Gerichte festlegen, die auf der Grundlage dieser Gesetze erlassenen Ministerialerlasse sowie die materiell- und verfahrensrechtlichen Vorschriften enthielten ebenfalls Bestimmungen über die Tätigkeiten der Gerichte. Die Untersuchung zeigt, dass mit dem Fortschreiten der Gesetzgebung und der zunehmenden Kodifikation

auch die Regelung der Gerichtsverwaltung differenzierter und konzentrierter geworden ist. Sie wurde spürbar von den Normen beeinflusst, die sich in jeder Entwicklungsphase herausbildeten: Die Umstrukturierung der Organisation, die Ausarbeitung der verschiedenen Kodizes führten dazu, dass der Justizminister neue Verordnungen und mit der Zeit auch Vorschriften speziell für die Gerichtsverwaltung erlassen musste. Die Aufzählung dieser Vorschriften kann als eine Art Übersicht verstanden werden, die die Entwicklung des ungarischen Rechts sowie die Geschichte der Organisation und der Tätigkeit unserer Gerichte wiedergibt.

MEGYERI-PÁLFFI, ZOLTÁN

Changes in court administration during the dualist period in the light of the legislative background

(Abstract)

The study deals with the history of court administration, which includes the rules of court management and the rules of court proceedings during the period of dualism. The legislative background of court administration during this period consisted of many different elements. The laws establishing the organisation of the courts, the ministerial decrees issued on the basis of these laws and the material and procedural regulations also contained provisions on the activities of the courts. The study shows that with the progression of legislation and increasing codification, the

regulation of court administration also became more differentiated and focussed. It was noticeably influenced by the norms that emerged at each stage of development: the restructuring of the organisation, the drafting of the various codes meant that the Minister of Justice had to issue new regulations and, over time, regulations specifically for court administration. The list of these regulations can be seen as an overview of the development of Hungarian law and the history of the organisation and operation of our courts.

- ¹ Vö. ANTAL Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel*. Pécs, 2012. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 71. p. A mai bírósági ügyvitel kérdéseivel még BÉRCES László – BÉRCES Viktor: *Bírósági ügyvitel*. Budapest, 2020. Pázmány Press.
- ² A tanulmány témaválasztásának alapját a szerző elmúlt években folytatott bíróságtörténeti kutatásai adták, amelyek lehetőséget nyújtottak a magyarországi bírósági szervek strukturáját, ügyvitelét és működését meghatározó jogszabályi környezet mélyebb megismerésére. L. ehhez MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbíróságán 1872–1944*. Székesfehérvár, 2022. Székesfehérvári Törvényszék, 23–45. p.; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Az első bírósági ügyviteli szabályzat. *JOG.történet*. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2023. április 24. <https://mtajogtortenet.elte.hu/dstore/document/7675/Megyeri-Palffi-Zoltan-ugyvitel-szabalyzat.pdf>; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Az 1914. évi Jüsz. és a Tüsz. *JOG.történet*. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2023. július 24. <https://mtajogtortenet.elte.hu/dstore/document/8294/Megyeri-Palffi-Zoltan-1914.pdf>.
- ³ L. ehhez SCHLACHTA Boglárka Lilla: Adalékok a bírói hivatás történetéhez. In *Mailáth György Tudományos Pályázat 2019*. Budapest, 2020. Országos Bírósági Hivatal, 817–857. p.; HORVÁTH Zsolt: *Jogszolgáltatás Zala megyében a polgári korban (1872–1945). Hivatali történet és levéltárismeret*. Zalaegerszeg, 1999. Zala Megyei Levéltár, 84–86. p.
- ⁴ 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában.
- ⁵ L. ehhez például STIPTA István: A modern eljárásjog kialakulásának időszaka (1848–1945). In MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 2007. Osiris Kiadó, 458. p.
- ⁶ Igazságügyi miniszteri rendelet. A bírói ügyvitel tárgyában. 1869. április 29. *Magyarországi Rendeletek Tára* (MRT) 1869. 433–518. p.
- ⁷ ÖKRÖSS Bálint: A módosított bírói ügyviteli szabályok. *Magyar Igazságügy*, 1874. 2. k. 5. sz. 355. p.
- ⁸ Kép forrása: MRT 1869. 433. p.
- ⁹ BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *Hivatás és függetlenség*. (Jogtörténeti Értekezések 48.) Budapest, 2020. Gondolat Kiadó, 15. p.
- ¹⁰ 1871. évi XXXI. törvénycikk az első folyamodású bíróságok rendezéséről; 1871. évi XXXII. törvénycikk az első folyamodású kir. törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről; A királyi miniszterium rendelete az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok székhelyeinek megállapítása tárgyában. MRT 1871. 220–234. p.
- ¹¹ A m. kir. igazságügyminiszernek 1872. jan. 28-án 1800. sz. a. az erdélyi kir. törvényszékekhez és járásbíróságokhoz intézett körrendelete a kihágási eseteknek a járásbíróságok hatáskörébe tartozandósága iránt. MRT 1872. 82–83. p.
- ¹² A m. kir. bel- és igazságügyminisztereknek 1872. jan. 30-án 3091. sz. a. kelt rendelete a bírói és árvaszéki hatáskörök megjelölése tárgyában. MRT 1872. 83–86. p.
- ¹³ A magy. kir. igazságügyminiszternek 1872. évi febr. 27-én 6570. sz. a. kelt az első f. bíróságokhoz intézett rendelete az ítéleteknek ő Felsege nevében kiadása iránt. MRT 1872. 89. p.
- ¹⁴ Az igazságügyminiszternek 1872. évi ápril 4-ikén 4010. sz. a. kelt rendeletével kibocsátott szolgálati utasítás az elsőfolyamodású bíróságok számára. MRT 1872. 151–171. p.
- ¹⁵ 1871. évi XXXI. törvénycikk indokolása az első folyamodású bíróságok szervezéséről. A 20. §-hoz.
- ¹⁶ Vö. KIRÁLY Tibor – MÁTHÉ Gábor – MEZEY Barna: A polgári büntetőjog története. In MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 2007. Osiris Kiadó, 327. p.
- ¹⁷ PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan*. II. kötet. Buda-Pest, 1873. Pfeifer Ferdinánd, 289. p.
- ¹⁸ Uo. 297. p. A kihágásokhoz I. SZABÓ Mátyás: A kihágás intézménye az 1852. évi osztrák büntető törvénykönyvben. *PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás*, 2020. 3. sz. 130–143. p. DOI: <https://doi.org/10.32575/ppb.2020.3.9>.
- ¹⁹ A borítójáról elnevezett kiadvány címe valójában: *Az igazságügyminiszter által javaslatba hozott szabályok a bünvádi eljárás tárgyában*. Pest, 1872. Ráth Mór kiadása.
- ²⁰ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról. (Bp.)
- ²¹ STIPTA 2007. 444. p.
- ²² A magy. kir. igazságügyminiszternek 1874. évi októberhó 15-én 3436/l. m. e. 1874. szám alatt kelt rendelete a bírói ügyvitel tárgyában. MRT 1874. 495–564. p.
- ²³ Uo. (III. Függelék) m14–15. p.
- ²⁴ Bel- és igazságügyminiszteri rendelet az 1877. évi XXII. t. cz. életbeléptetése, végrehajtása s a kisebb polgári perek ügyekben követendő ügyvitel tárgyában. A községi bíróságok számára. MRT 1878. 52–65. p.; A magyar királyi pénzügyi és igazságügyi minisztereknek szabályrendelete 407. szám alatt a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásnál lerovandó bélyegilletékek tárgyában. MRT 1878. 82–87. p. Hánrich József, pozsonyi királyi törvényszéki bíró hosszabb, több részletben megjelent tanulmányában olvasható, hogy 1878. szeptember 23-án az igazságügy-miniszter 3100. sz. rendeletével „felhívta a törvényszékek elnökeit, vagy azok közül egynéhányat, hogy az ügykezelés egyszerűsítése, és gyorsítása céljából az 1874. október 15-én 3436. sz. a. kiadott ügyviteli szabályzatnak gyakorlati alkalmazása körül észlelt hiányait egy-két jelesebb járásbíró meghallgatásával felterjesztendő véleményes jelentésben tüntessék ki”. A szerző szerint ezt a rendeletet valamennyi bírósághoz, ügyvédi és közjegyzői szervhez kellett volna intézni, mert általános panaszként jelentkezik, hogy az ügyvitel „felette complicált, nehézkes”, amiből adódnak az ügylátalékok. A részletekhez I. HÁNDRICH József: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. *Jogtudományi Közöny*, 1878. 47. sz. 381–383., 48. sz. 389–390., 49. sz. 399–400., 50. sz. 406–408., 51. sz. 412–416., 52. sz. 420–424. p.
- ²⁵ Vö. ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, 1909. Atheneum, 37. p.; MEZEY Barna: Egy jogászkarrier a 19. században. (Csemegi Károly 1826–1899). In MEZEY Barna (szerk.): *A Praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére (1826–1899)*. (Jogtörténeti Értekezések 26.) Budapest, 2001. Osiris, 18. p.; KÉPESSY Imre: Az osztrák büntetőjog hatása a magyar büntetőjogi kodifikációra. In FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2018*. Budapest, 2018. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 263. p.
- ²⁶ 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.
- ²⁷ 1880. évi XXXVII. törvénycikk a magyar büntető-törvénykönyvek (1878:V. törvénycikk és 1879:XL. törvénycikk) életbeléptetéséről.
- ²⁸ Indokolás „a magyar büntető törvénykönyvek életbeléptetéséről” szóló törvényjavaslathoz. 292. sz. iromány. *Főrendiházi irományok*. 1878. V. k. 224. p.
- ²⁹ A m. kir. igazságügyminiszternek 2265. számú rendelete, a királyi járásbíróságok hatásköréhez utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában. MRT 1880. 937–975. p.
- ³⁰ 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról.
- ³¹ A m. kir. igazságügyminiszternek 3274/1. M. E. számú rendelete, a bírói ügyviteli szabályoknak módosítása és kiegészítése tárgyában. MRT 1881. 1444–1459. p.
- ³² 1881. évi LIX. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. törvénycikk módosítása tárgyában. 3. §.
- ³³ A m. kir. igazságügyminiszternek 2265. számú rendelete, a királyi járásbíróságok hatásköréhez utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában. 1. § MRT 1880. 937. p.
- ³⁴ 1890. évi XXV. törvénycikk a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről.

- ³⁵ STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998. Multiplex Media – Debrecen University Press, 128–130. p.; ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtsek*. Szeged, 2006. Csongrád Megyei Levéltár, 21–63. p.; BALOGH Judit: A Debreceni Ítéltábla rövid története. In SZILÁGYINÉ DR. KARSAI Andrea (szerk.): *10 éves a Debreceni Ítéltábla*. Debrecen, 2015. Debreceni Ítéltábla, 14–26. p.; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Ítéltáblák és épületek Debrecenben egykor és napjainkban... In SZILÁGYINÉ DR. KARSAI Andrea (szerk.): *15 éves a Debreceni Ítéltábla épülete*. Debrecen, 2021. Debreceni Ítéltábla, 10–15. p.
- ³⁶ Kivonatol indokolás a bírói és ügyész szervezet módosításáról szóló előadói tervezethez. *A Jog*, 1890. (augusztus 17.) 33. sz. 293–294. p.; ANTAL 2006. 138. p.
- ³⁷ A m. kir. igazságügyminiszternek 4291/I. M. E. számú rendelete, a bírói ügyviteli szabályok kiadása tárgyában. *MRT* 1891. 935–1089. p.
- ³⁸ A m. kir. igazságügyminiszternek 810. szám alatt valamennyi kir. törvényszék elnökéhez – a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék, továbbá a fiumei kir. törvényszék elnökének kivételével – kiadott utasítása, a kir. járásbíróóságok ügyvitelének időszakos megvizsgálása tárgyában. *MRT* 1892. 9–41. p.
- ³⁹ A m. kir. igazságügy miniszternek 4510/I. M. E. számú rendelete, a bíróságok büntető ügyviteléről tárgyában. *MRT* 1892. 2713–2823. p.
- ⁴⁰ A m. kir. igazságügyminiszternek 745. számú rendelete, a sommás eljárásról szóló 1893:XVIII. és a fizetési meghagyásokról szóló 1893: XIX. törvénycikk életbeléptetése és az ezen törvényekre vonatkozó ügyviteli szabályok tárgyában. *MRT* 1894. I. 644–722. p.
- ⁴¹ A m. kir. igazságügyminiszter 1897. évi 73.465. I. M. számú rendelete, a kir. járásbíróóságok ügyvitelének szabályozása tárgyában. *MRT* 1897. 984–1094. p.
- ⁴² A mintákat I. uott 1051–1094. p.
- ⁴³ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról. (Bp.)
- ⁴⁴ 1897. évi XXXIV. törvénycikk a bünvádi perrendtartás életbeléptetéséről.
- ⁴⁵ A m. kir. igazságügyminiszternek 1899. évi 3700. I. M. E. számú rendelete, a büntető ügyviteli szabályok kibocsátása tárgyában. *MRT* 1899. 768–854. p.
- ⁴⁶ 1912. évi LIV. törvénycikk a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről.
- ⁴⁷ A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 42.100. I. M. számú rendelete. A járásbíróági ügyvitel szabályai. (Jüsz.) *MRT* 1914. 1589–1716. p.
- ⁴⁸ A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 42.200. I. M. számú rendelete. A törvényszéki ügyvitel szabályai. (Tüsz.) *MRT* 1914. 1717–1835. p.
- ⁴⁹ A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 42.300. I. M. számú rendelete, a bírósági iratok kézbesítéséről. *MRT* 1914. 1836–1972. p.
- ⁵⁰ A m. kir. igazságügyminiszternek 1914. évi 42.400 I. M. számú rendelete. A felsőbbbíróági ügyvitel szabályai. (Füsz.) *MRT* 1914. 2006–2038. p.
- ⁵¹ A m. kir. igazságügy miniszter 1914. évi 68.700. I. M. számú rendelete, a polgári perrendtartásról szóló 1911:I. t.-c. (Pp.) s az ezt életbeléptető 1912:LIV. t.-c. (Ppé.) alapján kibocsátott bírósági ügyviteli szabályok és kapcsolatos rendeletek életbeléptetése, valamint az átmeneti rendelkezések s a budapesti bíróságokra vonatkozó eltérések megállapítása tárgyában. *MRT* 1914. 2862–2895. p.
- ⁵² A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 42.100. I. M. számú rendelete. A járásbíróági ügyvitel szabályai. (Jüsz.) A mintákat I. *MRT* 1914. 1673–1716. p.
- ⁵³ Kép forrása: *MRT* 1914. 1677. p.
- ⁵⁴ A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 42.200. I. M. számú rendelete. A törvényszéki ügyvitel szabályai. (Tüsz.) A minták I. *MRT* 1914. 1795–1835. p.

